

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 11. marca 1988 - Leto XL. - Štev. 5 - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II/70 - 500 lir

V boju za zaščito naše manjšine je možna enotnost naprednih sil

Zakaj so socialisti predložili svoj osnutek samo v poslanski zbornici? Kaj čaka SSk? Čemu Biasutti okleva s svojim «omizjem»? Damoklejev meč recipročnosti in nastop Sama Pahorja.

Novost zadnjih dni v kroniki boja za doseg globalne zaščite slovenske manjšine je vsekakor predložitev socialističnega zakonskega osnutka. Naj bralca nikar ne čudi, če se bomo o njem izrekli tudi pohvalno, saj nismo sektaši in se dobro zavedamo, da je enotnost pogledov med socialisti in komunisti glede tega vprašanja izredno velike važnosti, saj bo od te enotnosti odvisno, kakšen bo (če bo) kompromisni zaščitni zakon, o katerem se bomo morali pogovarjati še z demokristjani.

Vendar je tudi v tem večkrat napovedanem, celo razbobnanem, nato odloženem dejanju nekaj luči in tudi nekaj senc.

Pojdimo po vrsti. PSI je svoj zakonski osnutek izdelala po letu dni, odkar se je pričela zakonodajna doba parlamenta. Doslej so svoje osnutke predložili samo komunisti (v senatu, kamor spadajo), proletarska demokracija, so-

cialdemokrat Scovaccicchi in listarsko-socialistični poslanec Camber (vsi v poslanski zbornici). SSk je svoj osnutek večkrat napovedala, vendar tega doslej še ni storila. Bajе ima težave s svojimi zavezniki, pa ni povsem jasno, ali gre za «politične zaveznike» (torej KD) ali pa «manjšinske zaveznike» (torej valdostanske avtonomiste, Sardince in pod.). V slednjem primeru bi šlo zgolj za tehnične probleme, v drugem pa za izrazito politično zamudo, ki bi bila tempirana na skorajšnje deželne volitve.

Kaj vse to pomeni? Najprej to, da prihaja do nevarnega neravnovesja in kršenja sporazuma, ki je veljal v vseh prejšnjih zakonodajnih dobah, da se bo z vprašanji slovenske manjšine ukvarjal senat, z okvirnim zakonom o pravicah jezikovnih skupnosti pa poslanska zbornica. Razlogov za ta «gentelmen's agreement» med predsednikoma obeh zbornic je več in so logične ter politične

narave.

Smotrno je namreč, da se povsem ločeno obravnava dva zakona s podobno vsebino, ki se pa vendar tičeta različnih osebkov: v prvem primeru gre za mejno narodno manjšino, kot je slovenska, ki je del narodne celote, od katere jo ločuje samo administrativna državna meja, nekaj povsem drugega pa so jezikovni otoki vzdolž apeninskega polotoka, ki so zgodovinsko dragocen ostanek priselitenih tokov pradavnine. Politična vsebina dogovora pa je v tem, da se z razpravo v senatu omogoči edinemu izvoljenemu predstavniku slovenske manjšine, da osebno sledi parlamentarni poti zakona in sodeluje v razpravah.

Sklep PSI, da predloži svoj osnutek v zbornici, je zaskrbljujoč.

Zaskrbljujoč pa je zato, kerbi obravnava «slovenskega zakona» v zbornici pomenila preprečiti slovenskemu izvoljenemu predstavniku, da sodeluje v razpravah in izoblikovanju poenotnega besedila, hkrati pa bi udeležba bila zagotovljena listarsko-socialističnemu poslancu Camberju, ki je zastavonoša najbolj šovinističnih stališč, kakršnih ne najdemo več niti pri misovcih.

In vendar se zdi, da je predložitev zakonskega osnutka PSI v zbornici «dejanje v sili», ker odraža določeno diferenciacijo v socialističnih vrstah. Podpisniki zakona so namreč vidni furlanski predstavniki PSI, bivši sodelavci rajnega Lorisa Fortune in načelnik poslanske skupine. Prava škoda, da je furlanski senator Castiglione podtajnik in ne more podpisovati zakonskih predlogov, kajti zdi se, da ima PSI velike težave najti podpisnike med senatorji. Tržaški socialistični senator, ki je hkrati tudi pokrajinski tajnik PSI v Trstu, se namreč še ni izrekel. Pravijo, da ga bolj skrbi lov na glasove Liste za Trst in da v najboljšem primeru ne bo podpisal zakona do poletja, se pravi do volitev.

Krožek Che Guevara je v soboto 5. marca v nabito polni dvorani na ulici Madonnina priredil okroglo mizo o Mitteleuropi. O tej temi so razpravljali: Claudio Magris, Ernest Petrič, Peter Glotz, Karel Barošek in Giorgio Napolitano. O tej zanimivi razpravi bomo še poročali.

Ne glede na vse to, moramo o socialističnem zakonskem osnutku izreči v glavnem pozitivno oceno, posebno še, če pomislimo na bojazni, ki so prihajale do izraza zaradi nekaterih javnih izjav in obljub tržaške PSI, vključno z zadnjim kongresnim dokumentom. Zakonski osnutek PSI ostaja v mejah izročila Lorisa Fortune in njegovega boja za človečanske pravice, čeprav je njegova vsebina kar se da skrčena in poenostavljena. Prav zato predstavlja okvir, v katerem je mogoče najti veliko skupnega s predlogi naše partije. V mislih imamo enakopravnost slovenskega jezika, pojem homogenega dvojezičnega ozemlja, avtonomijo slovenskega šolstva in pod. V njem so tudi člani, ki bodo gotovo trn v peti tržaškim nacionalistom, kot naprimer prednost pri sprejemanju v javne službe za državljane, ki obvladajo slovenščino.

Dani so torej pogoji za enoten nastop naprednih sil, da bi se vendarle premaknil z mrtve točke problem naše zaščite, če je res, kar vsi trdijo in sicer, da «so časi dozoreli».

Formalno vzeto moramo povedati, da je pristojna senatna komisija že napovedala začetek splošne razprave, kateri običajno sledi ustanovitev ožjega odbora za združevanje osnutkov. Vendar je potrebno, da pred tem vse stranke storijo svojo dolžnost: PSI naj predloži svoj osnutek tudi v senatu (pa čeprav brez Agnellijevega podpisa), SSK tudi. Predsednik deželne vlade Biasutti je že pred pol leta napovedal sklicanje «omizja», ki naj poišče skupni imenovalec dostojnega kompromisa. Pol leta razmišljanje je najbrž zadosti in sedaj se moramo vprašati, ali so ti predlogi resni ali pa spadajo v okvir zavlačevalne taktike, katero spremlja tradicionalno «mehčanje» Slovencev z udarci, ustrahovanjem, izsiljevanjem finančnega značaja in pod.

Potrebno je, da se zavedamo, kako nam razne predvolilne taktike ne morejo služiti, niti povezovanje s tem ali drugim «mogotcem» deželne politike. O usodi naših demokratičnih pravic odločajo veliki premiki v zavesti italijanske družbe in zato je krvavo potrebno, da se spet lotimo spodbujanja množičnih borbenih nastopov, mobilizacije vseh sil, ki so za sožitje, predvsem pa spreminjanja ravnotežja sil v naših krajih. Kajti samo močna okrepitev leve in zares demokratičnih sil in hkratni poraz tistih sil, ki še vedno računajo na šovinistično zamračenost uma določenega dela naše družbe na meji, lahko prižge zeleno luč na semaforju parlamentarne poti zakonskega osnutka o globalni zaščiti, ki ostaja (kljub nasprotni propagandi «modernih pragmatikov», ki mislijo, da so ljudje naveličani) naš glavni in edini cilj.

Nastop profesorja Sama Pahorja je, kljub možnim pomislekom glede nači-

na izvedbe in političnega izkoriščanja epizode, vendarle najboljši dokaz, da si naši ljudje v resnici želijo borbene akcije in sploh niso zaspali. O tem ne priča samo nastop srednješolske mladine (kdo je rekel, da je mlačna?), temveč tudi množični odziv na nabiralno akcijo. Mnogi so tako utišali občutek krivde, ker si niso upali tvegati tega, kar je tvegal. Samo, vendar so tudi tako pokazali, da se strinjajo z radikalnejšim nastopanjem in trajnejšo akcijo.

V tem pa je tudi omejenost Samovih demonstrativnih nastopov. So pač osamljeni primeri «donkihotstva», ki vzbujajo občudovanje in ponos pri ljudeh, nimajo pa neposrednih političnih posledic, če so, pa ni rečeno, da so vedno pozitivnega predznaka.

Gotovo je, da nam je naprimer škodovalo neizbežno vzporejanje s položajem italijanske skupnosti v Jugoslaviji. Zakaj? Zato pač, ker se vsa Sarmova bitka naslanja na posebni statut londonskega memoranduma, ki ga je osvojil in potrdil osimski sporazum. Je pač že tako, da Sarmova akcija na stečaj odpira vrata Gorijevi «simetriji», kakor se po novem pravi negativni recipročnosti predsednika vlade Gorja. Takoj so mu šli na roko na Reki, kjer so dokazali, da tudi tam ni mogoče izpolnjevati poštnih položnic v italijanščini. Odgovor, ali opravičilo, sta takoj na dlani: toda Reka ni «cona B», kjer velja londonski

memorandum! Da, prav to je stališče italijanskih oblasti (in hrvaške vlade), medtem ko smo Slovenci v Trstu in Ljubljani deset let dokazovali, da je osimska obveza veljala za vse pripadnike manjšin in torej objektivno razteguje te obveznosti na celotno narodnostno mešano ozemlje.

Zelo težko je bilo tudi preprečiti kampanjo, ki je pljusnila v italijanska sredstva množičnega obveščanja. Rimska «la Repubblica» je, naprimer, objavila serijo reportaž iz katerih se zdi, da so slovenske poštne položnice naš glavni (ali celo edini) problem. Sam sem v parlamentu srečal prijatelje, napredne ljudi, ki niso razumeli bistva akcije in so se spraševali, ali nismo začeli pri napačnem koncu. Saj nismo na Južnam Tirolskem, kjer se nemška manjšina bori za odvečne pravice. Mi terjamo šele temeljne pravice in med temi je vsekakor najbolj dramatična pravica otrok v beneški Sloveniji, da se lahko šolajo v materinščini. Javna raba slovenskega jezika je prav tako pomembna, vendar imajo povsem prav dijaki, ki so od vsega začetka poudarili, da je Sarmova akcija le «budilka» manjšini, naj se zdrami iz pasivnega čakanja, ker je Craxijeva prej, Gorijeva malha sedaj povsem prazna. Ne glede na izrečene lepe besede. Pred volitvami je kakor pred božicem: tedaj smo vsi dobri.

Stojan Spetič

Rubinova usoda

Zdaj je svoboden. Sodnik je dosodil, da on, Rubin «Hurricane» Carter, s tremi uboji dne 17. junija 1966 v nekem baru v Patersonu v zvezni držini New Jersey nima nič kaj opraviti. Od takrat je minilo 22 let, od katerih jih je Rubin Carter devetnajst preživel v zaporu.

Zdaj, ko je nedolžen presedel v zaporu dve desetletji, kaj je še ostalo od tega boksarja, ki je svojčas knokautiral slavnega Emila Griffitha in ki mu je za

las ušel naslov svetovnega prvaka v srednje težki kategoriji? Nič. Zdaj je petdesetleten starec, z izčrpanim telesom brez duše. V zaporu je oslepel na eno oko, ker ga niso primerno zdravili.

V Evropi Hurricanova usoda ni toliko znana, medtem ko je njegov primer v Združenih državah vnel strasti notraj civilne družbe. Zanj so se potegovali predstavniki civilne družbe in gibanja za človečanske pravice, saj je bilo od vsega začetka jasno, da je bil «Hurricane» žrtev rasističnih predsodkov. Ni bilo dokazov in niti drugih razlogov, ki bi upravičili sum, da je bil ravno on večkratni ubijalec. Žal pa je bil Carter črne polti. To pa je zadostovalo, da ga je sodnik obsodil zaradi zločina, ki ga ni zagrešil. Za njega se je zavzel Bob Dylan, ki je uglasbil to nesrečno zgodbo (... Rubin sedi kot Buda v trimetrski celici, nedolžen človek v peklu na zemlji. To je «Hurricanova» zgodba, ki se ne bo končala...). Dylan je priredil skupaj z drugimi umetniki nepozabni koncert v Madison Square Garden, da bi javnost opozoril na to krivico. Kljub temu je moral Rubin presedeti dve desetletji v zaporu. Zdaj namerava napisati knjigo o svoji nesrečni usodi, da bi si vsaj tako zagotovil nekaj trenutkov življenja. Morda bodo iz te knjige naredili tudi film, nihče pa mu ne bo povrnil izgubljenih let.

Vtisi iz Armenije

«Glej, tam smo spali mi!» sem ponosno vzkliknila, ko so po televiziji predvajali posnetek iz Erevana. Spomenik Leninu, gora Ararat, Ejčmjazin... in spomini na tople septembrske dni, ki smo jih preživeli v Armeniji, zaživijo pred mano. Pravili so nam, da Armenija ni lepa kot Gruzija, da Erevan sploh ne moreš primerjati z eksotičnim razkošjem Tbilisija. Kljub temu smo po dveh urah leta na Iljušinu 86 (taki nas je ponesel iz Ronk v Leningrad, ko smo s TPPZ šli na turenejo) pristali na erevanskem letališču. Za nami je ostala moskovska megla in zaživeli smo v toploti armenskega sonca: v Moskvi, namreč, so nas že topli jopiči obvarovali prvega mraza. Armensko sonce pa je bilo prava poslastica: bilo je celo soparno, vendar uživali smo vsak žarek in nismo iskali sence.

Avtobus Sputnika (Sputnik in Inturist sta državni turistični organizaciji) nas je peljal do našega hotela, v samem središču Erevana. Znašli smo se v drugem svetlu, nekaterim se je celo zdelo, da niso več v Sovjetski zvezi. Razumljivo, saj tujec, ko govori o SZ, misli najprej na Rusijo, na Moskvo in Leningrad, čeprav ve, da to ni še vse. Vendar je treba nekaj časa živeti v SZ, da se resnično zavedaš, kaj je to mnogonacionalna država. Pomeni, da samo dve uri leta ločijo evropsko civilizacijo od azijske. Da si še vedno v SZ pa te spominjajo dvojezični napisi: najprej v armenščini, spodaj pa v ruščini:

Iz dnevnika: «... Tu vlada mir, vsaj v primerjavi z Moskvo... Takoj občutiš prisotnost druge kulture... Najbolj značilne za mesto so stavbe zgrajene iz tufskega kamna, veliko je zelenja, posebno veliko pa je vodometov, da ohranjajo zračno vlago...»

Hotel «Dvorec Molodeži» stoji na griču; na desni strani pa se dviga spomenik-obelisk padlim Armencem za časa preganjanja Turkov. Z balkona moje sobe je pogled segal po celem mestu, v jasni zarji da smo jasno razločevali Ararat, ki jo Armenci častijo kot sveto goro. Na grbu Armenske SSR je naslikan prav njen zasnežen vrh, čeprav danes stoji na ozemlju Turčije. Biblijski Noe naj bi se po vesoljnem potopu ustavil prav na njej. Legenda pravi, da goro se lahko vidi iz Erevana samo 46 dni v letu, vidijo pa jo lahko samo dobri ljudje.

Program izleta nam je dopuščal dovolj časa, da smo lahko sami hodili po mestu; vendar smo morale me ženske stalno imeti moškega spremljevalca, češ drugače si ne moreš mirno ogledovati zanimivosti Erevana. Zašli smo naglavno tržnico, kjer smo se naslajali ob pogledu na raznovrstno in sočno sadje,

kakršno smo v Moskvi redko kupovali; ustavili smo se v pekarni in se najeli oskusnega armenskega kruha-lavaš; gledali smo izložbe in nismo jih mogli ne primerjati z Moskvo. Opazili smo, da «suhoj zakon» (protialkoholna kampanija) tukaj niso zelo strogo uvedli, saj v izložbah ni manjkalo vina. V Moskvi pa ponujajo samo soke in vodo. Vino smo tudi pili v «degustaciji» v hotelu Dvin (to je ime ene iz 13 starih prestolnic Armenije): gosti degustacije so morali molčati, ko je načelnik razglasil zdravico, še prej pa je razložil zgodovino in značilnosti vina na vrsti. Med eno zdravico in drugo pa smo lahko zaplesali ali kaj pojedli, saj smo pokusili kar 6 različnih vin!

Kavkaške republike veljajo za zelo rodovitne in bogate: predvsem se to nanaša na Gruzijo. Zato smo se vsi začudili, ko smo se podali v gorate predele Armenije do gorskega jezera Sevan, ponos Armencev, in nas so obdajale same skale in gola zemlja. Torej Armenci so se morali pošteno potruditi, da so pridobili nekaj (30%) rodovitne zamlje: takšno zemlo obdelujejo predvsem v dolinah, kot je Araratska, po kateri smo se peljali, ko smo na nedeljo šli v Ejčmjazin. Za nas je ta kraj «armenski Vatikan», saj je to sedež armenske apostolske cerkve (to je ena iz petih starih vzhodnih krščanskih cerkev). Na čelu cerkve je katolikos, ki je prav tisto nedeljo maševal v katedrali (iz. 1. 303) cele 4 ure. Na ta dan se je v Ejčmjzinu

zbralo več tisoč Armencev in veliko jih je prišlo tudi izza meja Armenske SSR. Armencev je danes približno 7 milijonov: od teh jih 3 živi v Armenski SSR, 2 v drugih sovjetskih republikah in avtonomnih deželah, ostali pa živijo izven sovjetskih meja, v Turčiji, v Iranu, kjer jih še preganjajo in v Zahodnih državah. Slednje ne imajo za emigrante, ampak za potomce teh, ki so 1. 1915 bežali pred turškimi pokoli. Ejčmjzin pa ostaja versko in kulturno središče za vse Armence, ki tudi finančno pomagajo svoji verski skupnosti, saj cerkev ne dobiva nobene finančne podpore od države. Na splošno pa imajo Armence za bogat narod. Armenci v tujini pomagajo svojim sorodnikom v SZ. Zato je tudi življenjski standard opazno višji kot v Moskvi, n. pr. cene so nekoliko vršnje, ljudje so lepše oblečeni in razno vrstni zlati nakit krasi armenske lepote.

Med armenskimi samostani slavi Geghard, vklesan v skali, ki se nahaja vzhodno od Erevana, v soteski reke Azat. Tam se verniki zbirajo, da bogu žrtvujejo živali (predvsem koštrune) in ko odidejo, privežejo na «sveto drevo» barvane trake ali robčke, da se tako obvarujejo bolezni.

Mogoče smo kot turisti preveč površno gledali na vse in si zgradili predstvo, da so končno Armenci ekonomsko in kulturno zaživeli v sklopu sovjetske federacije. Ko smo na letalu leteli nad kavkaškimi gorami in občudovali gorska jezera in večni sneg, nismo niti najmanj čutili, da bomo nekaj mesecev kasneje brali v časopisju o nacionalnih izgedih.

Rada Zergol

Vprašanje radiu Erevan: »Ali slavna sovjetska armada napada le na sovražnih tleh?«
Odgovor radiu Erevan: »Načeloma da...«

Posvet ob 50. obletnici smrti Albina Prepeluha Abditusa

Novembra 1987 je minilo 50 let, odkar je umrl eden velikih socialnih in političnih mislecev predvojne Jugoslavije Albin Prepeluh Abditus. Ob tem je potekalo na slovenskem dvoje posvetovanj o njegovem delu in življenju: najprej je bilo posvetovanje, ki je obravnavalo predvsem Prepeluhovo politično in politološko dejavnost. Tu nameravamo predstaviti politološki posvet, ki je prinesel več novih detaljev o Prepeluhovem delu kot prvi.

Najprej moramo izpostaviti dejstvo, da je bil posvet eden prvih, ki so se ukvarjali s politično mislijo Slovencev. Hkrati pa je obudil dolg slovenske politologije po poglobljenem in analitičnem študiju politične misli na slovenskem. S tem bi bogata politična misel Slovencev postala ne le predmet esejističnih in literarnih pristopov temveč tudi resnega znanstvenega študija.

Na posvetu je nastopilo pet referentov. Najprej je dr. Janko Prunk predstavil portret Albina Prepeluha. Poudaril je Prepeluhovo specifično pojmovanje socializma. Prepeluh je priznaval določeno vrednost marksizmu, vendar je menil, da je znanstveno nevzdržen. Težišče svojih socialističnih prizadevanj je Prepeluh usmeril na izboljšanje položaja kmeta. Rešitev za kmečko ljudstvo je videl v socializmu, ki bi bil zgrajen na združnem principu. Nato se je Prunk ustavil ob velikem Prepeluhovem poudarku duhovnosti v socializmu. Socializem in demokracija zahtevata po Prepeluhu visoko duševno, zlasti pa srčno kulturo posameznika, trdne značaje in medsebojno strpnost. Zato se je zavzemal za trajno vzgojno, prosvetno in kulturno delo med ljudmi. Kot tretjo značilnost je Prunk utemeljil Prepeluhovo ukvarjanje z narodnim vprašanjem. Prepeluh je najbolj preganano formuliral sintagmo o «problemu malega naroda». Kot rešitev za mali slovenski narod je predlagal boj za politično demokracijo, za svoboden razvoj gmotnih in umstvenih sil kulture in znanosti. Prepeluh je bil prepričan, da so edini resni dejavniki, ki bo popeljal slovenski narod v boljšo prihodnost, slovenski kulturni delavci. Kot četrto značilnost je Prunk označil Prepeluhovo idejno in politično premočrtnost in moralno integriteto.

Mag. Zdenko Cepič je predstavil Abditusovo razumevanje narodnoosvobodilnega boja malega naroda. Opozoril je, da je Prepeluh eden prvih, ki je povezal nacionalno osvoboditev (postavil jo je na prvo mesto) s socialno osvoboditvijo. Precejšen del njegovih glavnih idej o narodnoosvobodilnem boju lahko v podobni verziji najdemo pri Kardeljevem Razvoju slovenskega narodnostnega vprašanja, prav tako pa se je

NOB v veliki meri napajala pri Abditusovih konceptih narodne in socialne osvoboditve.

Mag. Jurij Perovšek je pripravil referat o Prepeluhovi ustvnopolitični koncepciji v času Slovenske republikanske stranke kmetov in delavcev. Prepeluh je bil načelnik te stranke. Perovšek je poudaril Prepeluhov vpliv na program stranke zlasti glede zahtev po lastni slovenski državnosti in federativni ureditvi Jugoslavije. S tem je Prepeluhova stranka poleg KPJ in SLS ena od treh nosilcev slovenskega programa narodnostne emancipacije. Druga pomembna točka programa pa je bila zahteva po republikanski vladavini.

Igor Lukšič je predstavil Prepeluhovo percepcijo Machiavellijevega «Il Principe». Prepeluh je prvi prevedel Il Principe v slovenski jezik in poziv Machiavellija po združitvi italjskih kneževin preformuliral v poziv po združitvi vseh Slovencev. Svoje delo «Problemi malega naroda» je Abditus pisal po predlogi «Il Principe», kar je zlasti razvidno iz primerjave zadnjih dveh poglavij obeh del. Lukšič je Prepeluhovo recep-

cijo primerjal tudi s percepcijami Vlado Darja v svetu in na slovenskem.

Milan Zver je govoril o Prepeluhovi koncepciji demokracije. Prepeluh je oblikoval originalen koncept razširjene demokracije, v katero je vključeval vse produktivne stanovce. Demokracija je pri njem narodnostno in socialno pogojena. Prepeluh je nasprotoval meščanski demokraciji, ki nosi pečat posejajočega sloja, vendar nikoli ni kritiziral parlamenta in strankarskega predstavnštva. S tega stališča je kritiziral diktaturo proletariata. Po njegovem mnenju je prav demokracija varuhinja narodove identitete.

V diskusiji so bila odprta vprašanja odnosa med Prepeluhom in Krekom, raziskovanja in pisanja biografij slovenskih političnih mislecev in politikov (npr. Bleiweisa, Tume idr.), vprašanja politične kulture na slovenskem in odnosa Prepeluha do KPJ in do oktobrske revolucije.

Vsi prispevki in povzetek diskusije bodo objavljeni v Teoriji in praksi.

Igor Lukšič

Novo upanje za razcepljeni Ciper

Georgis Vasiliu je novi predsednik republike Ciper. Za njega je glasovalo 363 tisoč volilcev (51,63 odstotkov). Volitve so razumljivo potekale samo v južnem (ali grškem) delu nesrečnega otoka, saj je severni del kot znano že leta 1974 zasedla turška armada. Vasiliu je nastopal kot neodvisni kandidat komunistične stranke AKEL — med ustanovitelji te stranke je bil tudi njegov oče — na balotažnih volitvah pa so ga podprli še liberalci in socialisti. Njegov nasprotnik konservativec Glafkos Klerides je zbral 48,37 odstotkov glasov.

Vasiliu se je rodil v Famagosti. Star je 57 let. Študiral je v Ženevi, Dunaju in Budimpešti. Leta 1962 je ustanovil družbo Mec, ki se ukvarja s tržnim posvetovanjem in s katero je obogatel, tako da ga danes prištevajo med najplivnejše gospodarstvenike v bližnjevzhodnem poslovnem prostoru. Sodelavci pravijo, da je zelo delaven. V zadnjem mesecu volilne kampanje je imel približno 500 govorov ali javnih nastopov vzdolž «zelene linije», ki cepi otok na dve coni.

Vasiliu o sebi pravi: «Sem naprednjak. Nisem socialist, ne liberalec, ne konservativec. Verjamem v načela demokracije, v kompetitivno in svobodno ekonomijo ter v socialno pra-

vičnost».

Da bi uredil notranje odnose v državi in mednarodni položaj republike Ciper namerava ustanoviti svet za gospodarsko načrtovanje in parlamentarno telo za varstvo državljanskih pravic, zagotoviti več pomoči beguncem s severnega dela otoka, izboljšati položaj žensk, ustanoviti univerzo, uvesti referendum o najvažnejših političnih vprašanjih, se zblížiti s skupnostjo ciprskih Turkov in se konstruktivno lotiti problema prisilne razcepljenosti otoka in turške okupacije njenega severnega dela.

Vasiliu meni, da je demilitarizacija otoka pogoj za rešitev ciprske krize. Zaradi tega zahteva umik vseh turških sedbenih čet in priseljencev, ki so se na Ciper naselili po letu 1974. Temu dosledno je izrazil pripravljenost, da umakne z otoka tudi grško narodno gardo in da bi se srečal s turškim premierom Ozalom.

Sekcija KPI «E. Berlinguer» Devin-Nabrežina izreka najgloblje sožalje tovarišu dr. Pavlu Fondu ob smrti dragega očeta. Sožalju se pridružuje uredništvo Dela.

Položaj žensk v Italiji, s posebnim poudarkom na položaj slovenskih žensk

To predavanje je tovarišica Jelka Gerbec imela na Fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo ljubljanske univerze «E. Kardelja», v okviru seminarja, ki ga vodi dr. Maca Jogan o položaju žensk v sodobni družbi, dne 12. januarja letos.

Jelka Gerbec

novi Vsedržavne komisije za vprašanja ženske zaposlitve pri Ministru za delo (1973), o enakem ravnanju žensk in moških na službenem mestu (za enako delo niso imele namreč ženske enake plače, 1977), o ustanovitvi Vsedržavnega odbora za izvajanje načel enakega ravnanja in enake oportunitete (možnosti) med delavci in delavkami (1983), o zaščiti otrok in naraščajnikov na delu (1976). V Italiji je namreč veliko mladih, še šoloobveznih, ki so prisiljeni na delo, zlasti na jugu. Pred petnajstim letom starosti je sicer to zabranjeno, zato kdor dobi zaposlitev, ki mu je življenjsko nujna, če ima petnajst let, ga sprejmejo na črno delo, brez dajatev, ki so predvidene za zdravniško oskrbo, oziroma za pokojninski sklad.

Če gledamo na leta, v katerih so bili ti zakoni odobreni, ugotovimo lahko, da je bila ustavna postavka o enakosti ženskega dela z moškim zelo pozno uredničena v onih obsegih in okvirih, ki so trenutno v veljavi.

Zelo pomembna je tudi ratifikacija iz leta 1952 sedemindvajsetih mednarodnih konvencij o delu, ki se v veliki meri tičejo otrok in žensk. Fašistična Italija je te konvencije bojkotirala. Republiški parlament jih je torej priznal šele po vojni in se tako vzkladil z mednarodno normativo.

Zanimivi so še zakonski predpisi o udeležbi ženske pri upravljanju pravosodja na porotnih sodiščih in na sodiščih za mladoletnike (1956), zakonski predpisi za pristop k konvenciji iz New Yorka iz leta 1953 o političnih pravicah ženske, ki jih je italijanski parlament odobril celih štirinajst let kasneje (1967) in ki dajejo tudi ženski enako pravico z moškimi, ratifikacija konvencije za odpravo vsake oblike diskriminacije žensk, ki so jo sprejeli v New Yorku leta 1979 in ki jo je italijanski parlament odobril šele leta 1985, pri čemur je podpisana sodelovala.

Zelo je važna za žensko italijanska zakonodaja o reformi družinskega prava, ki spreminja določene člene civilnega kodeksa in ki ureja družinske odnose in jih uokvirja v nove razmere italijanske družbe ter prav tako izvaja ustavna načela (zakon št. 151 iz leta 1975).

Prav posebnega pomena ima v povojni družbi a tudi v povojni zgodovini, odobritev zakona o razporoki. To se je pri nas moglo zgoditi komaj leta 1972, po ljudskem referendumu in po dolgo-

letni borbi in prizadevanju. Ta zakon se sicer tiče tako ženske, kakor moške komponente italijanske družbe. Vendar je bila razporoka pomembna zlasti za ženske, ker so zaradi prejšnjega stanja največ trpele in bile tarče. Ženske so namreč v Italiji šibkejša komponenta, zlasti če gledamo na dohodek. Pri stari formi zakonske ločitve, ki je bila po zakonu priznana, je ženska ob razporoki ostala sama, na cedilu, mnogokrat brez kulturne, strokovne, delovne priprave in brez dohodkov. V primeru pa, da je stanovala ženska po ločitvi z drugim partnerjem, ni mogla z njim stopiti v zakon in po njegovi morebitni smrti ni niti za njim dobila pokojnine, tudi ničesar ni mogla podedovati. To se je popravilo šele leta 1972. Zakaj tako pozno? Ker so bili v Italiji močni predsodki, ki so znatno vplivali na izbire v tej zvezi. Vatikan, cerkveni krogi in dolgoletna klerikalna kultura niso dopuščali take izbire. V zadnji mandatni dobi smo ta zakon še popravili in je sedaj možna dokončna razporoka že po treh letih ločitve in ne več po petih kot prej.

Zanimiv je tudi zakon o posinovljenju otrok iz leta 1985, ki postavlja v ospredje skrb za otroka in ne več novih staršev v novi obliki. Protagonist je postal otrok, odnosi s starši se vsklajajo s potrebami življenja in vzgoje otrok, ne pa obratno kot prej.

Poleg vsedržavne zakonodaje v korist ženske, se je izvojevala v povojnih desetletjih tudi deželna zakonodaja v zvezi z uslugami, ki so potrebne za osvoboditev ženske-delavke domačega suženjstva, v zvezi s pogoji dela, s strokovno izobrazbo in z zaščito okolja. V Furlaniji-Julijski krajini so odobrili tudi zakon o kulturi miru, ki je izredno zanimiv, ki ga je preložila ženska in ki ga je deželni svet osvojil. Ta nova zakonodaja je ustvarila nove pogoje življenja in dela, odprla možnosti odigravanja nove vloge ženske v italijanski družbi in v domačem krogu; tudi je dopustila, da je ženska mogla izpričati svoje sposobnosti, svoje vrline, svoj potencial. Novi pogoji in zakonska zaščita, a tudi ostali sindikalni, socialni, kulturni boji za žensko in njene pravice, ter pridobitve, ki so jih ti boji izsilili v praksi, so odprli ženski nov položaj in nove razmere. Danes odigrava ženska komponenta v Italiji brez dvoma novo vlogo, razmeroma s preteklostjo.

Ko gledamo na preteklost in primerjamo položaj, ugotavljamo danes, da je ženska prisotnost res velika sila, vedno bolj zavedna in prisotna v družbi, ki

DOSEDANJE PRIDOBITVE

To pestro žensko gibanje na eni strani, gibanje za žensko enakopravnost na drugi strani, parlamentarne dejavnosti v korist ženske na tretjem mestu in še prizadevanja v upravnih ustanovah so v teh štirih desetletjih po vojni obrodile nemalo sadov.

Vzbudila se je zavest širokih ženskih krogov, tudi na jugu, kjer je bila ženska in je še danes zelo zapostavljena, mnogo bolj kot na severu. Jug je manj razvito področje. Zato so politični, socialni, gospodarski pogoji ženskega življenja in dela zelo slabi. Ob pomanjkanju delovnih mest, prva plača ženska. Ob zmanjšanju delovnih mest v neki tovarni, oziroma v nekem podjetju, so na seznamu odpuščenih najprej ženske. Ob otvoritvi nekega obrata so pa zadnje na seznamu. Mnogo učinkuje strokovna nepripravljenost, ki je pri ženski na jugu očitno manjša. Nevednost, pomanjkanje znanja, analfabetizem, so pustili na jugu močno sled še do danes, še zlasti pa v ženskih vrstah.

Reči moramo torej, da je to dejstvo vedno enako škodilo južni ženski ravno tako, kakor ji je škodilo pomanjkanje socialnega in gospodarskega razvoja, pomanjkanje potrebnih, zadostnih investicij. Kljub tem razmeram, ki še danes niso rešene, moramo ugotoviti, da je sedaj ženska na jugu bolj zavedna, da ne sprejema več pasivno njenega težkega položaja, da se vedno bolj zavestno vključuje v gibanje za lastno enakopravnost in osvoboditev in da kljub težavam, vedno bolj prodira v javno življenje ter da se tudi v domačem krogu postopoma osvobaja.

Najprej gre ugotoviti, da je parlament odobril v korist ženske vrsto zakonov v izvajanje republiške ustave. Skupina zanimivih zakonov se tiče vprašanj dela, in sicer zakon iz leta 1963 o prepovedi odpusta iz služb žensk, ki stopijo v zakonski stan, zakon o pristojbinah za finančno podporo ob porodništvu (1964), osprejemu ženske v javne urade in v stroke (1963), o nočnih urnikih v industrijskih podjetjih (1973), o usta-

spreminja družbene odnose, ki sili k razvoju, k spremembam, k reformam kot kolektivni dejavnik in ki je ne pogojeta politična in socialna pripadnost.

Žensko vprašanje in potrebe jamstev za ženske se počasi in postopno priznavajo tudi na institucionalni ravni: na vsedržavnem področju se je ustanovila komisija za žensko enako oportuniteto (možnost) pri predsedstvu Ministrskega sveta. Pred nedavnem, pri sestavi nove vlade, so poverili ministru ženskega spola skrb za posebna vprašanja, med njimi tudi za žensko vprašanje, čeprav je zadeva zelo sporna, ker se s tem vsi ne strinjajo.

Na področju dela: zaposlenih žensk je danes 28% (podatki iz leta 1985); zaposlene so na vseh področjih. Postopoma, vendar nezadržno pristopajo tudi na mesta, ki so jim bila prej vedno zabranjena. Danes se ne smatra več v okviru ženskih krogov ženske zaposlitve kot neko potrebo, da bi tako ženska pripomogla domačemu budgetu. Delovno mesto smatrajo in pojmujejo ženske kot lastno osvoboditev, za uveljavitev osebne neodvisnosti, da se uresničijo kot ženske, kot človek, da izrazijo tako svojo inteligenco in da v delo vnesejo svoje potenciale, svoje zmogljivosti.

Ženska danes išče delo, da uveljavi svojo identiteto. Na ta način je ženska v Italiji bolj ekonomsko a tudi čustveno in seksualno neodvisna. Če ženska dela, je možnost, da se vda prostituciji nižja. Ne samo; ženska je tudi v manjšem odstotku prisiljena iskati zakonski stan, da se reši revščine, oziroma, da se izmakne odvisnosti od staršev, vsekakor od izvirne družine.

Ženska je danes prisotnejša v vsem javnem življenju in v javnem upravljanju: v občinskih, v pokrajinskih, v deželnih svetih, v parlamentu (tu je 7% žensk). Veliko je že število na ministrstvih in v drugih višjih javnih uradih, državnih funkcionark, ki izvajajo zakone, ki vršijo kontrolne naloge. V višjem sodnem svetu (to je samoupravni organ sodnikov) so izvoljene tudi ženske. Imamo ženske ministre, članice vlade. V poslanski zbornici je že dve mandatni dobi predsednica ženska, poslanka Nilde Iotti. Prvič ženska krije v Italiji mesto kvestorja Državne policije.

Na kulturnem področju se je ženska močno uveljavila: na šolskem področju, po podatkih iz obdobja 1984 - 1985 ženske s srednjim izobrazbo predstavljajo 53,6%, oziroma je več izobraženih deklet, nego fantov. Žensk z univerzitetno diplomno je danes 42%, izmed univerzitetnih docentov je 33% žensk.

Vendar ko beležimo to znatno vrsto pridobitev na ženskem področju, moramo pa le ugotoviti, da ženska v Italiji še ni dosegla enakih možnosti z moškimi, da je še močno diskriminirana, da se v velikem delu omenjena zakonodaja še ne spoštuje. Veliko je še namreč

nezaposlenih žensk. V Italiji je 3.400.000 brezposelnih oseb, oziroma oseb v dopolnilni blagajni. Med temi je večji del žensk. 1.418.000 žensk, išče namreč delo, 1.054.000 pa mož; ostali so v dopolnilni blagajni.

Vendar četudi je v percentuali izobrazba med ženskami višja, ženske še niso dobile primerne mesta, kot kolektiv, niso pridobile mnogo odgovornih, vodilnih mest. Čimbolj se bližamo višjim stopnjam odgovornosti, manjša je v odstotku prisotnost žensk. To se še zlasti krepko občuti na političnem področju, a nič manj na institucionalni ravni, oziroma v ustanovah, ki upravljajo državo. Tu imamo namreč večji odstotek žensk n.pr. v krajevnih in občinskih svetih, nekaj manj v pokrajinskih, še manj pa v deželnih svetih, dočim je v parlamentu isti odstotek žensk, ki smo ga imeli leta 1946, ko se je šele ustanovila Republika, in še to skoraj izključno po zaslugi KPI. V tej mandatni dobi jih je sicer nekaj več, vendar smo še daleč, če mislimo, da je ženskega prebivalstva v Italiji kar 51%.

Še daleč smo, če gledamo na odgovorna mesta KPI, in pomislimo, da je 23-24% vpisanih članov ženskega spola.

Nepopisne so še socialne razlike med ženskami samimi ter med pripadniki ženske in moške komponente v Italiji.

Ženska še vedno nosi skoraj v celoti zgodovinsko odgovornost za otroka, oziroma zgodovinsko predstavlja njegove interese in skrbi. To jo znatno omejuje pri izražanju same sebe, ker nima dovolj časa za vse, poleg tega je tudi škodljivo za otroka, ki rabi enako zanimanje matere in očeta. Samo harmonična delitev zanimanja staršev, namreč, postane popolna skrb, ker je zanimanje enega komplementarno, dopolnilno z zanimanjem drugega izmed staršev.

Ženske, če je res, da so stopile na mnoga jim prej zaprta delovna mesta, je vendar tudi res, da so v glavnem ostale v manj kvalificiranih sektorjih dela, tudi zaradi tehnološkega napredka, ki gre hitreje od ženske usposobitve. Mnogo je zaposlenih v terciarnih dejavnostih, na kratkoročnih zaposlitvah (skozilne čase, n.pr.). Se pravi: ženske so osredotočene na deloviščih nižje stopnje. Vsekakor je segregacija prisotna tudi na višjih stopnjah dejavnosti in izobrazbevanja: n.pr. v Italiji je na inženirskih fakultetah vpisanih le 4% žensk, dočim jih je na magisteru 80%.

Skratka: razlike v italijanski družbi so na tržišču dela razredne in spolne ter so zelo znatne in močno bremenijo žensko delavko, ki jo še zraven bremenijo dvojno delo, domače in na trgu.

Poleg tega so ženske zelo prizadete zaradi vladne politike v pogledu *socialne države*. Socialna država je velik dosežek sindikalnega in demokratičnega gibanja, v veliki meri ženskega večde-

setletnega (vsega povojnega) gibanja. V okviru socialne države so omogočene one socialne usluge in pridobitve, ki jamčijo ženski osvobojanje starih vrvi, ki jo privezujejo domu in družini in dušijo njeno identiteto ter dopuščajo, da se v večjem odstotku vključuje v delovno tržišče ter da se sploh uveljavi kot ženska. No, v zadnjih variantah petčlanska vladna formula snuje letni proračun na taki politični osnovi, ki zadržuje močne udarce ravno tej značilnosti, ki jo je zadobila država, oziroma italijanska družba. Vlada v svojih predlogih, namreč, z namenom, da bi krila primankljaj zmanjšuje nakazila za usluge, namenjene starejšim, pohabljenecem, otrokom, se pravi šibkejšim delom italijanske družbe, bremenim z davki manj premožne sloje, skratka ruši socialno državo.

POLOŽAJ SLOVENSKE ŽENSKE

Če pa gledamo na razmere slovenske ženske v Italiji ima ženska dvojen problem v družbi. Prizadeta je kot ženska in kot Slovenka. Ustava še danes ni popolnoma uresničena. Predpisi o ženski zaščiti, se sploh niso uresničili glede na manjšinsko problematiko. Ustavo so v Italiji uresničili glede na jezikovne in etnične manjšine le delno, in sicer za Nemce Zgornjega Poadižja (s paketom) in za Valdostance (s posebnim deželnim statutom). Vendar še danes nimajo Slovenci globalne zaščite. Slovenska ženska v Italiji ima torej opravka z vprašanjem ženske identitete in slovenske narodnostne identitete.

Seveda je boj za slovenske pravice boj celotne demokratične družbe, ljudi ženskega in moškega spola. Reči pa moramo, da je slovenska ženska zelo angažirana v boju za svoje pravice, predvsem v boju proti asimilaciji, kjer vrši zelo pomembno vlogo, in to na šolah, v kulturnih društvih, v slovenskem športnem delovanju, na gospodarskem področju, kjer sodeluje konkretno. Skratka aktivno se opredeljuje in v velikem številu vseh slovenskih dejavnosti.

Glede na ostalo velja tudi za slovensko žensko, kar velja za vse ženske v Italiji. Še premalo je vključena v odgovorna mesta, še premalo izraža svoje sposobnosti in svoj potencial kot ženska in kot Slovenka. Tudi politična pot na višja mesta ji je pogostokrat ovirana in zabranjena. Bolj gremo na vrhove, manj je občutiti prisotnost slovenske ženske, še manj kakor na italijanskem področju. V občinskih svetih v slovenskih krajih, ni včasih nobene ženske. Večkrat v odborih naših organizacij v slovenskih vaseh, ni niti ene izvoljene ženske. Celotno v KPI odstotek v pokrajinskem in deželnem odboru še zdaleč ne sega do onega odstotka, ki ga predstavljajo vpisane ženske. To pa odvisi od moške zaprtosti, vendar kar se naše

problematike tiče, odvisi tudi od pomankanja potrebne agresivnosti ženske, njenega privoljenja na sprejetje odgovornih nalog. Včasih pa je njena priprava, na določeno problematiko, ki jo je treba poznati, da kriješ določeno mesto, dokaj šibka.

BISTVENA VPRAŠANJA OKROG KATERIH JE ANGAŽIRANA DANES ŽENSKA V ITALIJI

Načrt je za bodoče zelo bogat in zelo razčlenjen.

Vsako gibanje in vsaka stranka ima svoje predloge.

KPI je v tej zvezi izdelala zelo zanimivo «Karto».

Naj naštejemo le nekaj skupnih teženj, za katere se poteguje velik del žensk v Italiji.

1) Zelo je občuteno vprašanje miru in razorožitve, tako na zemlji kot v vesolju. Namesto nakazil za orožje, pravimo naj skrbi država za krvavo potrebno usluge, da se ohrani «socialna drža-

va», pa tudi za pomoč ljudem, ki umirajo od lakote. Skratka predlagamo radikalno preusmeritev nakazil. S tem v zvezi spodbujamo širjenje kulture miru;

2) zagotovitev dela za vse, ki želijo delati, je druga izredno občutena zahteva, povezana z načrtnim razvojem proizvodnje in iskanjem novih vrst (tipov) in možnosti dela, ki naj upošteva tudi združniške pobude;

3) razvoj uslug in potrebna nakazila, predvsem v zvezi z odprtimi vprašanji zdravstva, oskrbe starejših in otrok;

4) kulturna, strokovna in tehnična priprava ter tudi znanstvena priprava, za boljši in kvalitetnejši pristop v družbo in na delovno mesto;

5) zagotovitev zavestnega porodništva in v tej zvezi primerna priprava parov, zato primerno, ustrezno poslovanje posvetovalnic;

6) primerna spolna vzgoja, ki naj prispeva k premostitvi posiljevanja in k sprejemanju združitve kot občuteno in željeno dejanje para;

7) zaščita okolja, življenja, človeka, saj se pri obnavljanju človeškega življenja prav skozi žensko telo občutijo posledice okvare in spreminjanja okolja;

8) ohranitev «socialne države», njena okrepitev ter zaščita manj premožnih slojev;

9) za slovensko žensko je še nujno, da se izvaja ustava glede na zaščito slovenske manjšine v Italiji in da se odobri v parlamentu globalni zakon, ki naj jamči narodno identiteto Slovincem ženskega in moškega spola, ki naj priznava vse Slovence v Italiji, se pravi na vsem zgodovinskem pasu, na katerem bivajo in se zgodovinsko izražajo, zato tudi slovenskih področij videmske pokrajine ter naj priznava slovenski jezik v javnosti, naj zagotovi državna sredstva za slovenske organizacije in vse potrebne šole za našo manjšino.

Okrog navedenih vprašanj je trenutno veliko razprave in so seveda možne skupne enotne pobude.

Togliatti ali Nicolazzi? To je vprašanje

Kdo je pravzaprav večji lopov: Togliatti ali Nicolazzi?

Tovariši, zaboga, ne zmrdujte se, ne jezite se. Stavek, ki sem ga napisal je provokacija, vendar je v njem strnjen ves politični smisel zadnje socialistične kampanje proti KPI in Togliattiju, češ da je bil «stalinist», za Martellija celo «morilec», medtem ko naj bi se Gramsci pred smrtjo na skrivaj vpisal v PSI (najbrž je kar slutil, da se bo čez pol stoletja pojavil neki Craxi). Gramscija pa naj bi Togliatti preganjal (celo prepustil usodi v fašističnih zaporih), ker da je bil proti Stalinu.

Koliko zgodovinskih bedastoč! Gramsci je res pisal pismo Kominterni, v kateri je pozival zmagovalce v CK VKP (b), naj ne zatrejo opozicije, ki je ostala v manjšini. Socialistični polemiki so pozabili povedati, da se je Gramsci tedaj jasno izrekel za stališča «zmagovite večine» CK VKP (b), ki sta jo tedaj vodila Stalin in Buharin (sic!), zatirana manjšina pa je bil Trockij.

Togliatti «stalinist»? Seveda, v letih Kominterne nič več, pa niti nič manj kot ostali ugledni «stalinisti», od Josipa Broza Tita do Georgija Dimitrova... Vendar so ostale polemične puščice zelo podobne in vzporedne tezam o nujnosti sprememb italijanske ustave in o premostitvi antifašizma. Craxijeva PSI zagovarja «drugo republiko» in hoče spremeniti sistem? Zato skuša diskreditirati sedanji ustavni sistem. Kaj boljšega, kot dokazati, da so ustavo pred 40 leti napisali stalinisti in klerikalci?

Togliatti je bil skupaj z Nennijem in De Gasperijem tvorec sodobne demok-

racije v Italiji, ki je spodrezala korenine fašizmu in zapisala v napredni ustavi dolgoročni program strukturnih družbenih in političnih sprememb. Zato je najbrž na poti celo spomin nanj!

V teh pogojih se moramo tudi vprašati, čemu dviganje prahu okoli Togliattijevega «stalinizma»? Mar zato, da bi se javno mnenje spraševalo o tem, ali je bil voditelj KPI res «morilec» (kot trdi Martelli), ne pa, če so Nicolazzi, Darida in Colombo pokradli milijarde «zlatih jetnišnic» in zakaj so poslanci KD in PSI družno arhivirali «škandal IRI», ki je vladnim strankam razdelila 340 milijard lir! To niso bile mačje solze, pač pa ogromen kapital. Za ta denar se je res splačalo pisati in govoriti, da je Togliatti «morilec».

Sredi marca prireja PSI «znanstveni» simpozij o stalinizmu na italijanskih tleh. Med glavnimi organizatorji simpozija je tržaški socialmelonarski senator prof. Arduino Agnelli. Kolikor vemo, je njegova zadolžitev, da postavi na zahtojno klop tudi lastne staliniste, od Nennija do Giusta Tolloya. Ne bi izključili niti možnosti, da se mu bo (mimogrede) zareklo tudi o kakšnih «fojbah», kar tako lepo in prav pride, če grmiš proti stalinizmu, zraven pa lahko ošvrkneš tudi Jugoslovane in partizane.

Bliža se pač volilna kampanja in v tej kampanji bodo nekateri skušali na vse kriplje dokazati, da sicer kradejo, vendar spada tudi njihova korumpiranost v okvir «modernizacijskih vnm». Saj si lahko korumpiran, glavno je, da nisi bil stalinist med vojnama, ko so bili tudi stalinisti (od Tita do Tagliattija) naj-

tesnejši zavezniki v protifašistični fronti narodov Evrope in severne Amerike.

Upati je, da se v tej volilni kampanji in vnemi iskanja «okostnjakov» v omarah ne bo našel tudi kak tržaški epigon Claudia Martellija in začel neokusno kampanjo ob 40-letnici kominforma... Da bo jasno: komunisti smo o tem razpravljali in pisali, ne bojimo se razprave. Ne gre pa nam, da bi skušal kdo špekulirati na čustvih ljudi v čisto volilne namene, češ «nič ne de, če smo prijatelji nacionalistične Liste za Trst, Vidalijski prijatelji pa vendarle nismo bili!»

Črt

Krožek za družbene
in politične vede
CHE GUEVARA

prireja v ponedeljek, 14. marca
ob 18. uri v dvorani na
ulici Madonnina 19

*Solidarnostno manifestacijo
s čilskim ljudstvom.
Predvajali bodo film*

**ACTA GENERAL
DE CHILE**

*režiserja Miguela Littina
Govoril bo predsednik Komiteja
za solidarnost s Čilejem*

ANTONIO LEAL

Drugi del filma bodo predvajali v
torek 15. marca ob 18. uri.
Vstop prost!

Nabrežinski vrtiljak

Tako ali drugače sedimo na političnem vrtiljaku vsako leto, morda bi že kazalo trditi - celo leto. Ne glede na raven volitev, ki naj bi zapadlost izvoljenih teles obnavlja s štiri-petletnim presledkom, vrtiljak neprestano pelja in pospeši svoj tempo vsakič, ko se soočanje med strankami o konkretnih rešitvah tega ali onega vprašanja, prelevi v vrtoglavo iskanje volilnega konsensa za vsako ceno. Večkrat se človek upravičeno vpraša, če takšnim strankam še lahko sploh prisojamo vlogo demokratičnega inštrumenta, ali če ni takšna igra postala že sama sebi namen.

Pri nas ni seveda nič drugače, morda ima celo naš politični vrtiljak še dodatne vzmeti, specifične razloge vrtoglavoosti. Jasno pa je, da vstopnico ali vozovnico plačujejo vedno občani; postaja vsekakor vprašljivo, kolikor jim je še v zabavo.

V Nabrežini je po zadnjih upravnih volitvah zavezništvo med KPI, PSI in SSK zamenjala nova koalicija, neglede na dejstvo, da se prejšnja ni ravno tako slabo odrezala, da je KPI še vedno stranka relativne večine, da je SSK pozitivno ocenila njeno delovanje, da se socialistom ni godilo ravno najslabše, tudi po njihovi oceni ne. Občanom-volilcem v pojasnilo za tedanje izbire naj bi zadostovala razlaga, da je bilo nujno politično sliko občine čimveč približati obarvanju deželne večine, da bi s tem bili rezultati vidnejši in tehtnejši. Dovoljujem si oporekati, vsaj iz dveh razlogov. Prvič: nemoralno, nedemokratično, mafijsko je podrežati sodelovanje, pretakanje sredstev med raznimi ustavnimi telesoma, kot so dežela in občina, politični obarvanosti te ali one, oziroma njihovi homogenosti. Celo straši me zavest, ki se na tak način vcepa med ljudstvom, vzporedno s brezbriznostjo, da je takšno početje nekaj «normalnega». Odveč je potem tarnati nad propadanjem institucij, nad zamagljenostjo demokratičnih svoboščin. Saj se na le-te, posebno mi Slovenci, sklicujemo, ko upravičeno in žal brez-

uspešno že štirideset let zahtevamo svoje pravice. Drugič: ko bi se vsaj zavoljo tedanjih izbir naš položaj, stanje naše občine, bistveno izboljšalo! Še zdaleč ne. Upravna koalicija devinsko-nabrežinske občine ni zmogla uresničiti niti svojega programa, pa čeprav je v veliki meri pomenil le nadaljevanje že prej začelih realizacij. Spričo značajno večjim sredstvom na razpolago, je konkretnih realizacij bore malo. Količinski revoluciji v proračunu odgovarja široka paleta neizpoljenih obljub: kulturni dom, športni center v Vižovljah, obrtniška cona, ureditev Ribiškega naselja, desetine nedokončanih javnih del, stanje javnih storitev.

Te stvari so ljudem pri srcu, na te in še na druge stvari ljudje računajo, ko oddajajo svoje glasovnice v prepričanju, da je njihova demokratična izbira vendarle nekam usmerjena.

Sprašujemo se pa, koliko ljudi zanima podpisani dogovor o štafeti župana, koliko nespoštovanje istega ali pa proceduralne potankosti zamenjave. Upravičeno bi se ljudje lahko le vprašali zakaj, saj iz obveščevanja krajevnega tiska ni bilo mogoče kaj prida razbrati. Naša ocena, v kolikor mogoče strnjeni obliki, je sledeča: bolj kot upravljanje občine je političnim silam večine ležala pri srcu vloga te ali one stranke, kot tudi posameznikov znotraj njih. Krščanska demokracija se je ponovno vključila v upravno igro v obliki drobnih, a precej kapilarnih, posegov oblasti v krogu svojih resorjev, ki seveda polnoobrestno volilno «plačajo». Seveda je morala partnerjema odstopiti vidnejše pozicije in precej svobodnejše roke, toda za razbitje «rdečega obroča» je očitno veljalo pošteno plačati.

Socialistična stranka se je spustila na isto valovno dolžino kot KD, le da ji je v tem z dneva v dan postajala vedno nevarnejši sotekmec v istem zeljniku, saj baje nekateri resorji, po mnenju same KD, «boljše plačajo».

S podreženo vlogo KD in presaditvijo delovanja PSI na nova in bogatej-

ša lovišča je imela torej SSK, s svojim županom na čelu, možnost, da se slovenskemu prebivalstvu v občini (pa tudi izven nje) predstavi kot edini sogovornik in to ob bučni spremljavi vseh medijev, ki so se naravnost čudežno kar naenkrat zavedali obstoja naše občine.

Navzkrižja teh vlog v luči bližajočih volitev, ki pa z našo občino nimajo ničesar opraviti, so torej pripeljala večino najprej do mučnega nekomuniciranja (kje še kolegialnosti!), nato do upravne paralize in končno do odstopa odbora. Glede slednjega akta naj še povemo, da smo osupljeno gledali, s številnim občinstvom vred, kako se je neizbežni odstop večine v tempu kriminalke spreminjal v pravo farso. Menimo, da je tudi s političnega vrtiljaka možno izstopiti z večjim dostojanstvom.

Kaj sedaj? Časa na razpolago ni preveč, saj po eni strani sili neizglasovani proračun, po drugi pa slišimo že v neposredni bližini volilni tam-tam, ki strankam sedaj narekuje megleno opreznost, kasneje morda celo nekaterim volilno božjast. KPI je kot stranka relativne večine, pa tudi zato ker so jo ostali «zavozili», prevzela pobudo nase, ter že nekaj dni po formalnem odstopu župana in odbora sprožila krog posvetovanj z vsemi političnimi silami v občinskem svetu, z izjemo seveda misovceev in listarjev. Prvi rezultati ne oznanjajo prevelikega optimizma, pa čeprav je paleta rešitev dokaj široka. Komunisti seveda privilegiramo količinsko in vsebinsko čvrsto večino, ki naj upravlja občino do izteka mandata leta 1990. Taka večina je še kako potrebna, saj problemov in odprtih vprašanj ni malo, začenjši s skorajšnjo ureditvijo Sseljanskega zaliva.

Resnici na ljubo moramo povedati, da so naši programski predlogi želi odobravanje tako KD kot PSI in SSK. Glede izbire koalicije, pri kateri KPI nima nobenega predsodka do nikogar, pa smo imeli občutek, da ostale stranke po dokaj čudni vrednostni lestvici prej računajo na nestabilne, začasne, manjšinske, skrupucane koalicije kot pa na večino, ki bi bila kos svojim nalogam. Menimo, da številni odprti problemi narekujejo jasne izbire, kjer dejansko ni potrebno posebnega poguma. Žongliranje na volilno stisko ali na nevarnost komisarske uprave, posebno pa še na druge upravne realnosti v naši pokrajini, ne koristi nikomur. Predstavlja le izgovor, poskus prelahke bližnjice, nič drugega kot alibi.

Čas je, da si vsakdo prevzame svoje odgovornosti in končno tolmači mandat izvoljenega občinskega svetovalca kot dolžnost do nerešenih potreb občanov, ne pa kot sredstvo osebnih ali strankarskih koristi. KPI in njeni svetovalci bodo tudi tokrat svojo funkcijo odigrali v tej luči.

Ivan Širca

Zanimiv posvet o javni upravi

Dne 26. in 27. februarja je priredila KPI na vsedravnih ravni zelo zanimivo razpravo in sicer na temo «Odgovornosti javne uprave, naloge politike in pravice državljanov».

Na to temo so poročali trije govorniki in sicer: Aldo Tortorella, Antonello Falomi in Luciano Guerzoni. Zaključke je povzel sam vsedravnih tajnik KPI, Alessandro Natta.

Na razpravi je prišlo do izraza počasno razpadanje države in javnega upravljanja, in zelo se je poudarilo da je temu treba odločno pripraviti konec. Tudi se je poudarila nevarnost, da bi se mogla sedanja razprava o reformi institucij, mogla preusmeriti v konflikt o hipotetizaciji sestave nove vlade, oziroma pretvoriti se v vladne strukturalizme sil, ki bi hotele ponovno petstrankarsko vlado, oziroma obnoviti sestav, ki se je tako jasno in otipljivo izkazal kot neodgovarjajoči za rešitev države in ki je že povsem strohnel.

Na tem srečanju se je tudi poudarila potreba, da se boj za reformo javne uprave tesno poveže z bojem za demokracijo, oziroma za demokratični razvoj v državi.

Močno se je, po dolgi analizi, potrdila nujnost, da se vnesejo potrebne spremembe v ustroj javne uprave, da bo slednja odgovarjala potrebam državljanov. Zato je nujno, je bilo rečeno, da se obudi čut odgovornosti v aparatih javne uprave, da se razdvojijo naloge in dolžnosti političnega vodstva od javnega upravljanja, da se tesneje poveže državljanje z javnim upravljanjem, da se premostijo nedostatki, birokratizem, grozne zamude.

Na srečanju sta zastopala KPI za Furlanijo-Julijsko krajino tovarišica sen. Jelka Gerbec in kancler dr. Renato Romano.

Tov. Gerbčeva je pradložila naslednji poseg:

«Srečanje na to tematiko je zelo pričakovano in važno. Mnogo je danes nezadovoljstva v državi do javnega upravljanja, tako v upravah, kjer prevladujejo vladne stranke, kjer upravljajo komunisti z nekaterimi vladnimi strankami in tudi kjer komunisti upravljajo sami.

Ta položaj je treba premostiti in poskušati pot, da bi se nudilo prebivalcem več zadoščenja, da bi se jim omogočilo tako javno upravo, ki naj bi povsem odgovarjala njihovim zahtevam, da bi se jim nudilo potrebne usluge, ki so jim javne uprave dolžne poskrbeti.

Ni pa redko, da upravitelji smatrajo ustanovo, ki jo upravljajo kot namenjeno samo sebi in svojo dejavnost v njej omejeno na golo upravljanje za obstoj

ustnove same, največ za njen notranji razvoj. To je sila zgrešeno.

Italijanska država je razčlenjena na podlagi kriterijev in določil, ki jih predvideva ustava na znano organizacijsko mrežo osrednjih in krajevnih oblastev, na vsedravnih ustanove, kot so ministrstva in dikasteri, na dežele, krajevne ustanove, kontrolne organe, zato da je družba urejena, da se ugotovi pravica državljanov, da se postavijo in določijo dolžnosti slednjih.

To pa pomeni, da ni dovolj voditi neko ustanovo, potrebno je, da kdor upravlja, se zave, da ustanovo vodi zato, da se zajamči čimboljše življenje državljanov, da se ugotovi njihovim potrebam in zahtevam, da se poskrbi za usluge, ki jih prebivalci rabijo.

Seveda pri tem je potrebno, da se vsa zadeva upošteva in reši znotraj reforme institucij.

Tega se moramo nujno zavedati, kakor se moramo zavedati, da se mora javna uprava prilagoditi potrebam ljudi.

Enako se moramo zavedati, da mora državljan sodelovati pri javnem upravljanju. Javne stvari ne upravlja, ali bolje povedano, ni prav da upravljajo samo izvoljeni ali imenovani v svete in odbore. Javna uprava je last državljanov, zato imajo slednji pravico da poizvedo kako se vodi javno stvar. Nujno je zato poiskati vse oblike, ki bi mu omogočile to zblizanje. Predvsem je pravilno, da se na stečaj uporabijo vse, obstoječe možnosti, kot so: razna posvetovanja, splošni shodi in zasedanja, odprti prebivalcem, srečanja s predsedniki, župani, odborniki, člani izvršnih odborov, oziroma odborov javnih ustanov, s svetovalci, kjer naj bi upravitelji poročali o svojem delovanju, o razmerah, težavah, možnostih upravljanja, na katerih, naj bi se upraviteji in prebivalci enostavno soočali in sodelovali pri rešitvi odprtih vprašanj.

To je možno na vseh področjih in bi moralo postati sistem upravljanja povsod v državi, kjer mi, oziroma tudi mi, upravljamo, in tam, kjer upravljajo drugi.

Ta način upravljanja pa vsiljuje novo mišljenje, opustitev starih metod, prepričanje da sta sodelovanje in prisotnost državljanov pri upravljanju pravilni, skratka politično voljo, da se to doseže. Ta način upravljanja bi morali tudi podpreti z zakonskimi posegi, ki naj bi dopustili tudi nove načine približevanja ljudi javni upravi. To breme bi morali seveda prevzeti nase naši parlamentarci. Tudi bi morali omenjeni način upravljanja javne stvari tesneje povezati z gibanjem za prostovoljno delo, da bi se moglo okrepiti one dele javne

uprave ki so šibki, ki ne morejo računati na zadostno finančno podporo, ki nimajo zadostnega števila uslužbencev.

Za vse to morajo, seveda, skrbeti upravitelji, toda morajo skrbeti tudi vse politične, socialne in kulturne sile in gibanja. Gra za širjenje nove zavesti in povsem novo kulturo upravljanja, ki jo je treba potrpežljivo vsiliti, in to s pomočjo vseh dobrovoljnih mož in žena, ne v ločitvi pojmov, temveč v tesnem sodelovanju, da bo to novo mišljenje prodrlo v globino in širino splošnega in specifičnega javnega upravljanja.

Te aspekte vprašanja ne smemo podcenjevati, ker so zelo občuteni med ljudmi, ker je nujno da se premostijo napeke, nedostatki, slabo upravljanje, kjer koli obstojajo, ampak tudi zaradi tega, ker je treba ponovno vzbuditi zaupanje do republiških ustanov. Zaupanja pa prebivalci ne morejo imeti, če ustanove ne odgovarjajo ustavnim predpisom im ljudskih zahtevam.

Ta vprašanja so sedaj tudi zelo aktualna, ker bomo junija meseca šli na volitve. Glasovalo bo nad osem milijonov ljudi. To bo zato očitno velik vsedravnih dogodek, ki ga ne smemo podcenjevati.

Vprašanje je zlasti velikega pomena

DAROVI IN PRISPEVKI

Ob poravnavi naročnine so v sklad Dela prispevali: Irma Švab iz Križa 4.000 lir, Lucijan Visentin iz Nabrežine postaja 4.000 lir, Franc Trampuž iz Šempolaja 4.000 lir, Jasmina Grgič iz Bazovice 9.000 lir, Drago Klun iz Boljunca 4.000 lir, Boris Žerjal iz Boljunca 4.000 lir, Drago Ota iz Boljunca 14.000 lir, Mario Ota iz Boljunca 9.000 lir, Geni Kozina iz Boljunca 9.000 lir, Sonja Božič Pahor iz Tržiča 14.000 lir, Anton Boneta iz Boršta 4.000 lir, Ferdinand Košuta iz Križa 4.000 lir, Srečko Colja iz Sesljana 4.000 lir, Milan Kuret iz Boljunca 4.000 lir, Rino Kuret iz Boljunca 4.000 lir, Dušan Žerjal iz Doline 9.000 lir, Branko Žerjal iz Milj 9.000 lir in Pavel Slamič iz Trsta 14.000 lir.

Slava Peric poročena Mislej daruje v spomin na pokojno sestro Ido 30.000 lir za sklad Dela.

V spomin na pokojne starše daruje tovarišica Ema Tul iz Mačkovelj 20.000 lir v sklad Dela.

Ob 13. obletnici smrti drage mame in none Francesche darujejo Pierina in družina Sossi iz Križa 20.000 lir za sklad Dela.

V spomin na moža in očeta Elota darujejo Vido, Mito in Majda 50.000 lir za sklad Dela.

pri nas v Furlaniji-Juljski krajini, kjer bodo deželne volitve, in še posebno v Trstu, kjer bodo poleg slednjih tudi občinske, pokrajinske in krajevne volitve.

Zato bo treba predočiti občinstvu ne le vprašanja splošnega načrtovanja, resničnega izvajanja decentralizacije, deželne enotnosti, ki jo ogrožajo poskusi razkroja stvarnosti Furlanije-Juljske krajine, temveč tudi tematike tega važnega rimskega srečanja.

Deželno enotnost moramo podpreti z vsemi močmi, tembolj ker je že neoporečna stvarnost, tako če nanjo gledamo iz gospodarskega zornega kota, kakor če gledamo zadevo s socialnega in kulturnega pozorišča. Če pa upoštevamo vprašanje jezikovne in etnične identitete in stvarnosti, moramo spoznati da je deželna enotnost res neločljiva, spričo dejstva, da bi morebitni deželni razkroj pomenil tudi razkroj upravljanja manjšin, zlasti slovenske, z vsemi posledicami, ki si jih lahko zamislimo, za naš najšibkejši del, se pravi za Slovence videmske pokrajine.

Seveda, prilagoditev statuta dežele Furlanije-Juljske krajine sedanjim razmeram je nujna, toda naj se to zgodi v deželni enotnosti in ne pa mimo nje, v spoštovanju tudi avtonomističnih potreb krajevnih ustanov in javnega upravljanja, vendar v okviru sedanje deželne stvarnosti, v predvidevanju okrepitve krajevnih ustanov, njihovih oblasti, vodstva, finančnih možnosti.

Preusmeriti volilno razpravo in zanimanje na to vprašanje, je velikega pomena za naše kraje, ne samo glede na potrebo rešitve odprtih vprašanj tega področja. Postaviti si moramo to usmeritev kot nalogo, tudi da preprečimo tako volilno kampanjo, kakor je bila ona, s katero smo morali voditi račune pri

zadnjih parlamentarnih volitvah, ko so druge politične sile svojo kampanjo osredotočile okrog vprašanja dvojezičnosti, da ne bi odgovarjale na naše pozive, da bi se izmahnile našim zahtevam, naj predložijo obračun svojega dela, naj povedo kako mislijo rešiti odprta vprašanja. Preprečiti moramo, da bi se kampanja vodila na podlagi sprtja o dvojezičnosti, napada na slovensko manjšino, razkola med Slovenci in Italijani, se pravi na podlagi etničnega in narodnostnega spopada.

Nekateri že to poskušajo. Preprečiti jim moramo, da na naše pritiske odgovorijo na za njih najbolj enostaven način: «nočemo dvojezičnosti». Prisiliti

jih moramo, na soočanje o programih, o načrtih, o perspektivah, o načinu upravljanja.

Močno moramo poudariti skupne koristi, odločno zagovarjati srečanje, zблиžanje, sožitje, enotnost za rešitev odprtih vprašanj javnega upravljanja v Furlaniji in v Juljski krajini.

Močno se moramo prizadevati, da omogočimo tudi pri nas zблиžanje državljanov k javni upravi, da ugodimo njihovi pravici do javnih uslug, do zdrave administracije, do spoštovanja socialne, politične, verske in etnične identitete, kar veleva ustava, kar morajo nuditi tisti, ki upravljajo javne koristi, saj je to njihova ustavna dolžnost».

Življenje črnega panterja

Ameriška policija je pred kratkim obtožila temnopoltega pisatelja in nekdanjega aktivista črnih radikalnih organizacij Leroya Elridgea Cleavera zaradi posesti kokajina. Cleaverov življenjepis je po svoje zgleden primer evolucije črnega radikalnega gibanja.

Rodil se je 31. avgusta 1935 v Arkansasu, odraščal pa je v San Franciscu pri materi, ki se je preživljala kot vratarica, čeprav je bila po poklicu učiteljica. Sedemnajstletnega so ga obsodili na dve leti zapora zaradi posesti in razpečevanja marihuane. Kazen je prestal v kaznilnici Soledad, kjer je dokončal srednjo šolo. Kmalu po izpustitvi je poskusil posiliti neko belko, zaradi česar so ga obsodili na dolgoletno ječo. Bil je zaprt v San Quentinu. V zaporu je napisal med-

narodno uspešnico Duša na ledu, ki opisuje položaj ameriških črncev. Po dvanajstih letih je dosegel revizijo procesa in bil ponovno izpuščen. Zanj so se angažirali številni umetniki, med njimi tudi Norman Mailer. Zaposlil se je kot urednik pri Rampart Magazinu, se spreobrnil v islam, postal goreč pristaš Malcolma X in končno najvidnejši predstavnik Črnih panterjev. Leta 1968 je v imenu stranke Mir in svoboda kandidiral na ameriških predsedniških volitvah. Zavzemal se je za pravično razdelitev oblasti med belimi in črnimi državljani. Osmega novembra 1968 je policija v Oaklandu obkolila hišo, v kateri sta bila Cleaver in blagajnik organizacije Črnih panterjev Bobby Hutton; po kratkem streljanju sta se hotela oba vdati. Ko sta z dvignjenima rokama stopila na prag, so ju pokosili strelji. Hutton je bil pri priči mrtev, Cleaver pa ranjen. Položil je kavicjo in tako ostal na svobodi, ker pa ni računal, da bo proces nepristranski je pobegnil na Kubo. Nato se je preselil v Alžirijo. Tu je leta 1971 objavil knjigo Pogovori v Alžiru, kjer se je zavzemal za oboroženo vstajo v ZDA. V tem obdobju je veliko potoval po deželah vzhodnega bloka. Leta 1972 je odstopil iz Črnih panterjev in se preselil v Pariz. Tu je začel izdelovati «revolucionarne hlače». Svojo politično spreobrnitev je razlagal z negativnimi izkušnjami v deželah «realnega socializma». Istega leta se je vrnil v ZDA ter se predal oblastem. Že v Franciji se je ponovno spreobrnil v krščansko vero.

Svoje pregnanstvo je opisal v knjigi Duša na ognju (1978). V osemdesetih letih se je politično ponovno angažiral in leta 1982 kandidiral za župana mesta Oaklanda. Izgleda pa, da mu je koka prekrizala načrte.

(Zgn)

Upokojenci sindikata CGIL iz dolinske občine na izletu v Goriških Brdih pri spomeniku padlih NOB v Gonjaču 7. novembra 1987

France Klopčič: Slovenski nacionalni program med graditvijo socializma Teze o slovenski poti v prihodnost

Da bi bila armada kos nalogam, ne more in ne sme biti vključena v sile, ki skrbijo za notranjo ureditev federacije in za suverenost posameznih delov federacije.

Zato ne gre dovoliti uporabe ljudske armade znotraj federacije pri kakršnemkoli notranjopolitičnem navzkrižju med suverenimi federalnimi enotami oziroma znotraj enot ali zoper ljudsko voljo, izraženo množično. Razpustiti bi bilo treba vse službe v sestavu JLA, ki bi se ukvarjale z notranjo varnostjo v državi.

V skrbi za učvrstitev ljudske armade in upoštevanje zgodovinsko upravičenost slovenskih vojaških enot, kakor se je v praksi pokazala ob zlomu Avstro-Ogrske 1918 in med narodnoosvobodilno vojno 1941–1945, ko je nastajala in se bojevala slovenska narodna vojska, je treba ponovno oblikovati slovenske polke in bataljone v sestavu JLA, prvenstveno na ozemlju SR Slovenije. Ne morejo se več ponoviti primeri iz preteklosti, ko je bil slovenski vojak primoran v kapitalistični vojski, da uporablja gospodovalni nemški ali italijanski jezik, v stari kraljevski Jugoslaviji pa srbohrvatski, ter se tako počuti neenakopravnega. V sedanjih vojski naj se ob enotnem srbohrvaškem povečevalnem jeziku gojijo obvezno nacionalni jeziki in nacionalna kultura. Tako se bo izrazila avtonomnost slovenskih polkov in bataljonov, ki bo zagotovila domovinsko razpoloženje vojakov in oficirjev. Slovenski vojak naj ima občutek, da služi lastnemu narodu in da je poklican braniti lastno domovino.

Slovenske vojaške enote bodo pripomogle:

a) k večji samozavesti naroda, da je zaščiten pred zunanjimi pritiski in sovražnostmi, česar ni bilo leta 1941 ob napadu fašističnih agresorjev na Jugoslavijo;

b) k večji učinkovitosti slovenske vojaške moči zaradi poznavanja lastnega ozemlja in življenja na njem v sedanjih razmerah visoke vojnотехніčne razvītosti in nevarnosti jedrskega uničenja.

V civilizacijsko razviti Evropi – na stopnji, višji od tiste v letih 1941–1945 – se napadeni majhni narod ne more frontalno spoprijeti z vojaško premočjo velikih in nasilnih držav: tako nas je učila narodnoosvobodilna vojna 1941–1945 in dala ustrezne izkušnje.

Vojskovanje zna biti uspešno v lokalni obrambni vojni, če bo ljudstvo prepričano, da se dá obraniti domovino.

Enostavno posnemanje vojaških struktur velikih držav, članic vojaških blokov ne more jamčiti varnosti majhnim državam in je hkrati preveliko breme za narode Jugoslavije. Zato je smotrna politika neutrženosti, povezava s tretjim svetom, v prihodnosti tudi politika nevtralenosti.

15. Nova oblika ekonomske pomoči znotraj federacije

Posamezne republike in avtonomne pokrajine Jugoslavije so v minulem obdobju uspešno gospodarsko napredovale in dosegle raven razvitih, tako da danes med nerazvite moremo šteti le še Kosovo. S tem je prenehala potreba po prispevkih republik v fond nerazvitih. Pretakanje presežne vrednosti od razvitih k »nerazvitim« v doseganji obliki je postalo odveč.

Ob zaključku doseganje prakse in ob uvajanju novih vzajemnih odnosov se pojavlja potreba ugotoviti višino pomoči nerazvitim v vsej pretekli dobi, z revalorizacijo vsot.

Odslaj naj bi se ekonomska pomoč med republikami razvijala v obliki normalnih ekonomskih posojil z obrestmi in vračanjem glavnice na socialističnih načelih ter v obliki kadrovske pomoči. Prednost pri posojilih naj bi imelo v nadaljnjem le albansko Kosovo.

Izvajati velja politiko rentabilnosti starih in zlasti novo zgrajenih republiških (pokrajinskih) produkcijskih objektov ter jim s tem v zvezi ukiniti dotacije iz fondov federacije ali na račun razvitejših republik. Postalo je nevdržno, da bi pred desetletji zgrajeni industrijski in podobni objekti še zmerom bili odvisni od državnih dotacij različnih oblik. Finančno samovzdrževanje podjetij mora povsod postati obvladana norma. Prepovedati gre posebej vzdrževanje nerentabilnih podjetij na račun federacije (njenih fondov, denarne emisije ip.).

Izvajati je treba politiko skupnih (republiških, pokrajinskih) ekonomskih investicij ne glede na meje med republikami na podlagi kriterijev, ki zagotavljajo: a) popolno rentabilnost, b) tehnološki napredek in c) spoštovanje tržnih zakonitosti in načrtovanega razvoja.

Naštetih ekonomskih ukrepov so nujni tudi za večjo notranjo dinamiko posameznih nacij, za njihovo vsestransko uveljavitev.

III. del

Slovinci v lastni republiki

16. Preseči tehnološko in tehnično zaostalost slovenskega gospodarstva

Slovenija je v okviru avstro-ogrske države spadala med slabo razvite pokrajine, kar je pogojevalo njeno relativno nazadovanje in škodovalo njenemu narodu tako ekonomsko kot kulturno. V okviru stare kraljevine

SHS oziroma Jugoslavije je Slovenija spadala med razvitejše pokrajine, kar je vodilo k njenim večjim bremenom, se pravi k zlorabljanju in izkoriščanju njenih prednosti.

V socialistični Jugoslaviji je slovenski narod (nacija) zavestno in dogovorno iz leta v leto dajal pomoč drugim, nerazvitim republikam. Takšno ravnanje je bilo v korist jugoslovanski skupnosti in samemu slovenskemu narodu ter je prispevalo k obci rasti federacije in njenih članic; zato ga ne gre obžalovati, nasprotno, pomenilo je faktor socialističnega napredka in utrjevanja skupnosti narodov.

Hkrati je pomoč drugim, nerazvitim republikam povzročila zanemarjanje in zaostajanje nekaterih panog industrije in kmetijstva v Sloveniji. Tako so na primer tekstilna, čevlarska, delno lesna industrija tehnično zaostale za opremljenostjo ustreznih industrij v drugih republikah Jugoslavije. Podobnih dejstev je najti več. Nekateri energetske viri so blizu izčrpanosti.

Zdaj je postala naloga slovenske nacije, da v skladu z zahtevami tehnološke revolucije v svetu rekonstruira in modernizira svojo tehnično-ekonomsko bazo. Preseči mora doseganje nizko gospodarsko rast in zagotoviti opazen dvig življenjske ravni delovnih ljudi. Ta naloga je prednostna in je želeli, da najde podporo pri prej nerazvitih republikah. Takšen razvoj bo v veliko korist federacije in vseh njenih članic za nov skupen vzpon.

K tem odnosom v federaciji bo prispeval tudi natančen in odkrit obračun vseh sredstev v preteklosti in sedanjosti, ki so jih namenile Slovenija in druge republike kot pomoč nerazvitim republikam oziroma pokrajinama. Te račune gre priobčiti vsej javnosti v Jugoslaviji. Prav tako velja objaviti rezultate takšne medsebojne pomoči, njeno učinkovitost.

Pri ustvarjanju novih ekonomskih vzajemnosti med narodi Jugoslavije mora slovenski narod kakor tudi vsi drugi narodi v federaciji postopoma doseči, da v celoti razpolaga z dohodkom, ustvarjenim tako na domačem trgu kot na zunanjih tržiščih. Vsak narod naj suvereno vlada nad pridobitvami lastnega dela, izpolnjujoč hkrati obveznosti do federacije, ki jih je treba od časa do časa vnovič določiti.

Nadalje je potrebno napeti vse sile za hitro in pomembno povečanje storilnosti dela v vseh gospodarskih panogah, da zagotovimo hitrejšo rast presežne vrednosti na račun tehnike in tehnologije, ne pa na račun nizke življenjske ravni delovnih ljudi. Tako naj bi presegli sedanjo naravnost gospodarstva na izvoz v tujino za vsako ceno, tudi po cenah, nižjih od stroškov, kar pomeni sistematično ropanje naših naravnih in družbenih bogastev ter nazadovanje gmotnega položaja ljudstva.

Vztrajati gre pri novi že začrtani politiki v kmetijstvu in v imenu nadaljnjega napredka pri pridobivanju hrane določiti za daljšo dobo najprimernejše oblike agrarnih odnosov, združništva in individualnega gospodarjenja, izhajaje iz dosežkov znanosti ter tehnizacije in kemizacije kmetijstva.

Prav tako gre vztrajati pri pospeševanju drobnega gospodarstva kot panogi, ki zapolnjuje zanemarjene odseke pomožnega gospodarjenja, ki v malem dopolnjuje velike obstoječe tehnične zmogljivosti in ki zna vsrkati vase določeno število novih zaposlenih.

Nadaljevati velja z varstvom narave in se zavzemati za odpravo vseh škodljivih posegov tako zastarele kot moderne industrije in tehnologije v naše okolje.

Omejiti in prenehati moramo z uvozom delovne sile iz drugih republik, da dosežemo polno zaposlitev lastnih kadrov, zlasti mladih, namesto da jih izvažamo v zamejstvo.

17. Demografska majhnost in odnos do znanosti in do idejnega sveta

Slovinci smo majhen narod (nacija). Navzlic velikim vplivom fevdalne in meščanske civilizacije skozi stoletja smo se obdržali – majhen narod poleg velikih. Naša majhnost je postala zgodovinska veličina.

Dejstvo majhnosti nalaga Slovincem posebna vodila.

Eno prvih vodil majhnega naroda Slovencev mora biti, da se uči od drugih, naprednih narodov na zahodu in vzhodu, na severu in jugu, ne glede na različnost v sistemih. Nobena enostranska usmerjenost ga ne sme prevevati. Nikomur ne sme postati podrepnik ali satelit. Čim raznovrstnejši stiki na vse strani, čim večja odprtost za vse pojave v svetu, čim manj predsodkov ali vnaprejšnjih stališč do teh stikov in pojavov – to je prva obveznost. Hkrati je treba stalno imeti kritičen odnos do vsega, kar prihaja iz sveta, filtrirati sprejemljivo od nesprejemljivega, ločevati koristno od škodljivega, spregledovati lažne zamisli, odlanjati uvrščanje v določene blokove ali hegemonistične tokove, da ohranimo popolno samostojnost in lastno presojo – to je druga obveznost, neločljiva od prve. Prav tako je treba lastne izkušnje in teoretične dosežke nuditi drugim narodom, objavljati v svetovnih občilih in se vključevati v svetovno izmenjavo mnenj in znanja. Medsebojno prežemanje v idejnem svetu in-posebej na znanstvenih področjih naj ustvari iz slovenske nacije visoko civiliziran in idejno preizkušen ter teoretično prenikav narod, kritičen in samostojen, suveren tudi v idejnem svetu.

Eno nadaljnjih vodil je smotrna uporaba lastnih intelektualnih zmogljivosti na področjih, ki ne zahtevajo preveč visokih vlaganj bodisi v produkcijo ali raziskave. Kot majhen narod moramo Slovinci racionalno izkoristiti svoje zmogljivosti in svoj specifični položaj.

V tem smislu bodi izvajan prevrat v odnosu do idej in ved med Slovinci. Kjer smo dosegli vrhunske stopnje, velja pospešeno nadaljevati z napredkom. Ne izgubljeni pridobljenega! Kjer je dosegaj prevladovalo golo posnemanje drugih narodov ali zapiranje v ozke okvire lastne domovine, naj v prihodnje nastopi kritičen prelom z zdajšnjostjo in prehod na višjo raven ustvarjalnosti. Prihodnost slovenskega naroda bo odvisna od razvoja oblih teorij in konkretnih znanosti na domačih tleh, tako z napori in dosežki lastnega razumnštva kakor z uporabo dosežkov drugih narodov.

S sodobnim vedenjem in z razodetjem intelektualnih zmogljivosti moramo nadomestiti, kar nam manjka zaradi demografske majhnosti in

